

FILE DIN ISTORIA SPITALULUI EVREIESC DIN CHIȘINĂU

Alla CEASTINA

Summary: In this article the author presents some archival documents referring to the history of Chisinau Jewish hospital. The construction of this medical institution was begun in 1822, when the first the Jewish and Orthodox societies gathered the certain sum for the establishment of special hospital from two buildings for only Jews. Finally it was found in 1823. Well-known architects L. Zaushkevich and A. Bernardazzi participated in the early designing and construction of this clinic for 1840–60-s. The circumstantial account about various historical stages of this clinic was prepared in 1872 by the senior member of it Jidovetsky. He described the development and statistics relative to this hospital for 1860–70-s. In 1892 the main buildings of Jewish hospital were reconstructed according to the project of architects K. Gasquet, G. Lozinsky, Ts. Ghingher and doctor Blumenfeld. It should be noted that nowadays the remains of main buildings of Chisinau Jewish hospital are architectural monuments of the XIX century.

Keywords: Chisinau Jewish hospital, clinic, construction, doctors, patients, projects.

În Arhiva Națională a Republicii Moldova, în fondul Guvernului Regional al Basarabiei, se păstrează dosarul privind examinarea solicitării, datată din 1822, a societății evreiești din Chișinău pentru construcția, în perioada 1822–1830, unui spital evreiesc la Chișinău¹. Mai exact, în noiembrie 1822, Guvernului Regional al Basarabiei i-a fost expediată propunerea în care se comunica faptul că a fost adunată suma necesară de către comunitățile creștine și evreiești pentru a fonda din două case nu prea mari un spital special pentru evrei. „Toate lucrurile necesare spitalicești au fost dispuse: paturi, haine, vase, a fost invitat cu salariu un medic și angajat un îngrijitor de bolnavi, numărul cărora nu este mai puțin de 30 de persoane și chiar se mărește cu fiecare zi, o dată cu creșterea actuală a numărului populației la oraș”².

Din raportul detaliat, întocmit în martie 1872³ de Jidovețki, membru superior al Consiliului Spitalului Evreiesc din Chișinău, devine cunoscut faptul că acest spital chișinăuian a fost fondat în 1823.

În 1836, spitalul a fost reorganizat pentru 30 de paturi și a fost subordonat departamentului Serviciului de Asistență Publică din Basarabia în baza legilor și reglementărilor care se aplicau tuturor spitalelor civile din oraș.

În 1842, guvernatorul militar P. I. Fedorov a menționat că, la Chișinău, la spitalul evreiesc, „bucătăria este foarte neîncăpătoare și prin starea de dărăpănare este de neutilizat, a recunoscut necesitatea de a construi o nouă cameră pentru încăperea cancelariei și o cămară specială pentru depozitarea proviziilor comestibile”⁴. Executarea acestui lucru i-a fost ordonată arhitectului orașului Luka Zaushkevich. Conform planului său, în spitalul evreiesc, urma să fie construit un corp de clădire secundar, în care să fie localizate bucătăria, camerele pentru bucătar, baia, spălătoria și adăpostul, estimat la 635 de ruble și 5 copeici de argint⁵. „Atât din cauza dărăpănării corpului actual al clădirii secundar, în care se efectuează serviciile, cât și din cauza îndepărtării acestuia de clădirea de bază”⁶, s-a recunoscut necesitatea construirii la o distanță mai apropiată a unui nou corp de clădire secundar din piatră, anume la acest subiect, timp de 2 ani,

¹ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 358

² ANRM, F. 6, inv. 2, d. 358, f. 2 v.

³ ANRM, F. 78, inv. 1, d. 7.

⁴ ANRM, F. 3, inv. 2, d. 937, f. 1

⁵ ANRM, F. 3, inv. 2, d. 937, f. 2 v.

⁶ ANRM, F. 3, inv. 2, d. 937, f. 2 v.

Clădirea principală a Spitalului Evreiesc din Chișinău

s-a corespondat cu Serviciul de Asistență Publică, în special, pentru întocmirea planului și devizului de construcție a corpului de clădire secundar din piatră pentru spitalul evreiesc. Mihail Voronțov, în funcția de guvernator al Basarabiei și Novorosiei, a prezentat aceste proiecte spre examinare Ministerului de Interne, de la care a primit o înștiințare de aprobare doar a sumei de 692 de ruble și 42 de copeici de argint de la Direcția Generală de Comunicații și Clădiri Publice pentru construirea clădirilor pentru servicii secundare, necesare Spitalului Evreiesc din Chișinău. În același timp, „Consilierul de Stat actual Perovski a cerut ca lucrările menționate să fie realizate printr-un contract sau într-un mod economic, cu raportarea costurilor referitoare la sumele ce aparțin spitalului, și ca în timpul executării lor să fie cât se poate de cumpătați”⁷.

În februarie 1844, doar negustorul din a treia breaslă Afanasii Kirpicinikov de la Chișinău a acceptat să efectueze lucrările de construcție a corpului de clădire secundar a spitalului evreiesc. Saunders, căpitanul Corpului de Ingineri, în urma examinării, a adevărit faptul că „construcția corpului de clădire secundar de piatră a spitalului evreiesc s-a efectuat conform planului și devizului de cheltuieli, folosindu-se materiale bune”⁸ și că merită cu adevărat prețul convenit cu Kirpicinikov. Despre acest lucru, la 16 decembrie 1845, Consiliul Serviciului de Asistență Publică din Basarabia a raportat Consiliului Regional din Basarabia.

La 7 martie 1861, arhitectul orașului Alexandru Bernardazzi, într-un raport adresat guvernatorului militar al Basarabiei, a avut onoarea de a prezenta „proiectul și devizul pentru reconstrucția și extinderea clădirilor Spitalului Evreiesc din Chișinău”⁹, întocmit de acesta la indicația Comisiei pentru construcții și drumuri. Aceste materiale se păstrează în dosarul arhivist¹⁰ privind corespondență ținută pentru construcția clădirii azilului pe lângă Spitalul Evreiesc din Chișinău, în conformitate cu dorințele comunității.

În anul 1862, conform dorinței guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei, contelui Stroganov, Societatea Evreiască din Chișinău a extins clădirea spitalului cu 50

⁷ ANRM, F. 3, inv. 2, d. 937, f. 9 v.

de paturi pentru pacienți și au fost acordate spații pentru 20 de azile.

În 1865, la propunerea șefului regiunii Basarabiei, Antonovici, ministrul afacerilor interne a înființat Consiliul Spitalului, ales de comunitatea evreiască pe 6 ani.

Anul	Pacienți	Azile	Servitori	Felceri
1864	610	0	10	2
1865	660	10	14	2
1866	817	20	15	3
1867	947	19	15	2
1868	904	23	15	2
1869	941	21	15	3
1870	961	25	18	3
1871	981	27	22	3

În plus, față de normele de porționare, în 1872, în conformitate cu solicitările medicilor, pentru recuperare erau necesare zilnic:

Carne de vită – de la 15 la 20 funți;

Lapte – de la 15 la 17 sferturi de galon;

Vin – 3–4 sferturi de galon;

Pâine – 8–10 funți;

Ouă – 10–20 bucăți.

Și alte articole, cum ar fi orezul, crupele de griș, care, de asemenea, au fost permise spre a fi eliberate de către Consiliul Spitalului.

Așa cum am menționat deja, din 1836, Spitalul Evreiesc din Chișinău era în subordinea Serviciului de Asistență Publică din Basarabia și îndeplinea toate indicațiile acestui departament. La spital, erau în serviciu un economist și doi gardieni, aleși de Societatea Evreiască pe trei ani.

Din 1865, Ministrul Afacerilor Interne a înființat la spital Consiliul, iar centrul de sănătate a existat atât în baza propriului capital de rezervă, cât și a surselor de finanțare de la Serviciul de Asistență Publică.

Dar, din păcate, „spitalul se afla în cea mai mizerabilă stare: clădirea și paturile erau pline de insecte, ploșnițe și gândaci. Lenjeria de pat și hainele erau murdare, sfâșiate, pacienții purtau cămăși murdare peticite sau rupte, cearșafurile erau schimbate doar după două săptămâni, pacienții se întindeau pe saltele de paie și perne dure, bătute cu lână aspră”¹¹. Dar din 25 noiembrie 1865, când Consiliul Spitalului a intrat în drepturile sale, a apărut o farmacie proprie în centrul de sănătate evreiască, care a fost deschisă în baza donațiilor consiliului și cetățenilor. Beneficiile farmaciei au fost evidente, deoarece a furnizat medicamente pacienților din spital și oferit gratuit pacienților săraci pentru acasă. După 24 august 1866, Consiliul Spitalului Evreiesc a atras atenția asupra altor probleme legate de proasta organizare din centrul de sănătate. Astfel, medicilor li s-a permis să „prescrie pacienților și convalescenților în plus față de normele de porționare carne de vită, pâine, lapte, vin, vodcă”¹² și alte produse; Consiliul spitalului a decis să nu se limiteze la numărul de albituri și haine permise conform registrului.

Conform declarației, erau deja de două sau trei ori mai multe lucruri, „paturile de lemn au dispărut complet, saltelele erau făcute din păr de cal, pernele erau din puf, iar spitalul era complet curățat de ploșnițe și gândaci; Consiliul spitalului, făcând toate aceste cheltuieli suplimentare și dobândind proprietăți semnificative, obiecte, farmacie

și ghețar”¹³ În același timp, în ciuda reproșurilor Ministrului de Finanțe, care a acuzat Societatea Evreiască de plăți defectuoase, Consiliul Spitalului nu a fost de acord cu acest lucru și mereu depunea eforturi să nu existe restanțe la colectarea donațiilor în cutia pentru chetă.

„Consiliul Spitalului, în timp de mai bine de 6 ani de existență, i-a aprovizionat zilnic pe bolnavi și nevoiașii de la azil cu ceai cu zahăr, cheltuind anual cel puțin 30 de puduri de zahăr și 60 de funți de ceai, donați de membrii Consiliului și de cetățenii care nu făceau parte din calculul pentru utilizatorii de sume spitalicești”¹⁴. La 1870, fiecare se putea convinge de faptul că sub administrarea Consiliului, farmacia i-a ajutat pe 1000 de pacienți care au fost tratați în spital și de trei – patru ori pe cei care au avut nevoie de medicamente de calitate pentru acasă. Și acum bolnavii, în saloane curate și calde, pe paturi de fier, și pe două saltele, din care cea deasupra – moale, din păr de cal, cu două perne, cea deasupra – cu puf, cu fețe de perne și cearșafuri din pânză de cea mai bună calitate; sunt hrăniți, cum am menționat mai sus, dimineța întotdeauna cu ceai cu zahăr, unii – lapte, după aceea cu supă de lapte; din crupe de orz cu lapte de vaci proaspăt, cu unt, iar convalescenții primesc la ora 10 o pârlă din jumătate de funt de carne de vită, un pahar de vin sau vodcă, la recomandarea medicilor, la ora 12 sunt hrăniți cu prânzul stabilit din jumătate de funt de carne de vită sau pui cu terci și tăiței, iar seara cu același ceai și cina preparată din cele mai proaspete produse”¹⁵.

Creșterea anuală a numărului pacienților a demonstrat că oamenii săraci când erau grav bolnavi și-au găsit adăpost la spitalul evreiesc, unde puteau fi tratați, pe lângă 50 recomandați și 20 de nevoiași de la azil, supra plan încă 20 de persoane și mii de persoane primeau medicamente gratuite. Și, desigur, deja la începutul anului 1870, Consiliul Spitalului a căutat să extindă clădirea spitalului pentru cel puțin 100 de pacienți. Așa că la 7 aprilie 1872, rabinul principal al Chișinăului Blumenfeld comunica despre depunerea jurământului de credință a trei membri ai Consiliului Spitalului Evreiesc, persoane publice: Grinberg, Rabinovici și Kogan, precum și a candidaților Dînin, Beiferman și Scheinberg, care au fost aleși în cadrul ședinței Dumei Orășenești a Chișinăului.

Începând cu anii ‘70 ai secolului al XIX-lea, a început elaborarea unui plan de construcție pentru viitorul spital. În structura spitalului erau proiectate mai multe clădiri situate pe un teritoriu vast, în ordine liberă, pavilioane. În 1878, o infirmerie a fost dislocată în spital, care a primit mulți răniți în 1879. În anii 1880 acolo erau 15 camere cu 120 de paturi, un azil cu 20 de paturi și o farmacie. Clădirile au fost construite treptat, din anii ‘80 ai secolului al XIX-lea până la începutul secolului XX.

În anii ‘80 ai secolului al XIX-lea una dintre publicații descrie astfel spitalul: „Departamentul străzilor aglomerate din Chișinău, pe partea de vest a străzii Nikolaievskia se înalță o clădire cu un singur nivel, cu o curte mare și câteva clădiri noi. Inscricția de pe pancartă, orientată spre stradă, anunța trecătorii că aici se află spitalul evreiesc. Cel care intra înăuntru găsea 15 camere cu 120 de paturi, un azil cu 20 de paturi și o farmacie a spitalului bine organizată”¹⁶.

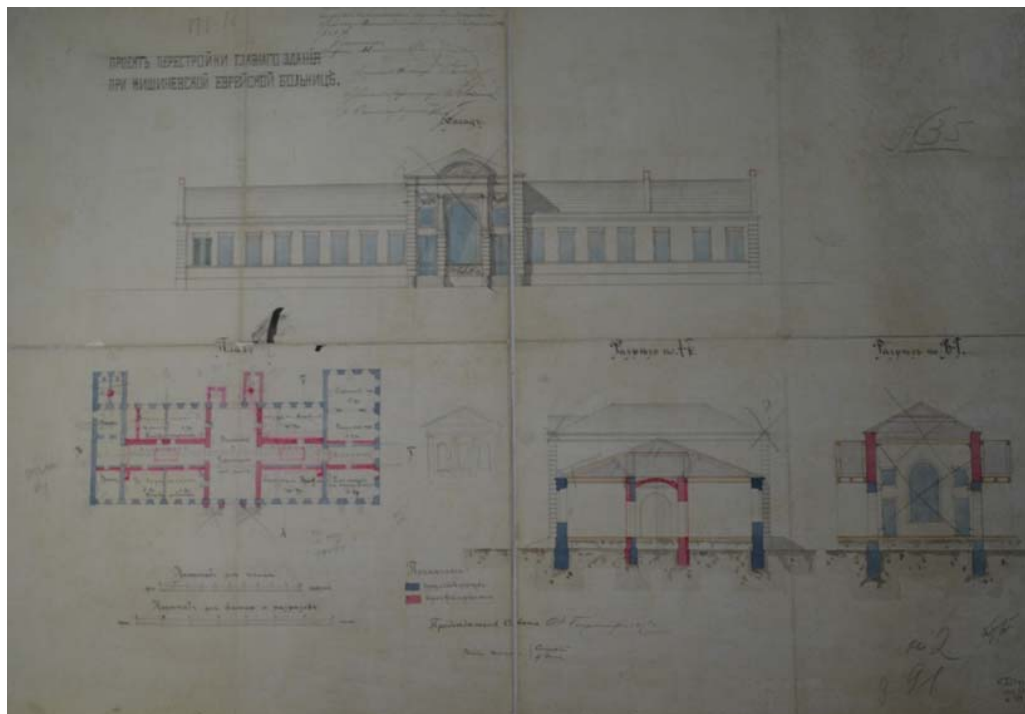
Sub conducerea primarului orașului Karl Schmidt, doctorul Moisei Slutski a devenit medic-șef al spitalului. Bugetul spitalului a fost, de fapt, cam sărac. De multe ori dintre antiseptice clinice, în spital nu era aproape nimic, doar acid carbolic. Pacienții adesea împărțeau patul pentru doi. Din cauza lipsei spațiilor, operațiile urgente se efectuau direct pe patul pacientului. Din raportul medicului-șef al spitalului evreiesc M. B. Slutski:

¹³ ANRM, F. 78, inv. 1, d. 7, f. 223.

¹⁴ ANRM, F. 78, inv. 1, d. 7, f. 223.

¹⁵ ANRM, F. 78, inv. 1, d. 7, f. 224.

¹⁶ <https://bloknot-moldova.md/news/evreyskaya-bolnitsa-samoe-staroe-lechebnoe-uchrezh-1085048>

Proiectul de reconstrucție a clădirii principale a Spitalului Evreiesc din Chișinău: inginer gubernial C. Gasket și arhitect gubernial G. Lozinski, inginer C. Ginger și doctor Blumenfeld, 1892

„Până la 1 ianuarie 1889, 117 pacienți erau în spital, 1527 au venit în cursul anului, în total 1644; recuperați – 1374, decedați – 140, rata mortalității – 8,8%, număr mediu zilnic de pacienți – 97, costul întreținerii unui pacient pe zi – 74,3 copeici”¹⁷. Datorită autorității sale ca persoană publică activă, dr. Sluțki a obținut ca primăria să aloce bani din donațiile evreilor pentru construcția a trei clădiri noi ale spitalului evreiesc. În 1892, a fost reconstruită clădirea principală cu 2,5 etaje (A), autor C. Ginger¹⁸.

În Arhiva Națională a Republicii Moldova se află Proiectul de reconstrucție a clădirii principale a Spitalului Evreiesc din Chișinău, precum și proiectul clădirii pentru pacienți contagioși¹⁹, elaborate în martie 1892 de inginerul gubernial C. Gasket și arhitectul gubernial G. Lozinski, precum și inginerul Ginger și doctorul Blumenfeld.

În toamna anului 1898, a avut loc inaugurarea lor. Pentru activitatea sa (a condus spitalul mai bine de 35 de ani, a fost ales membru al Dumei Orășenești, a fost membru al multor consilii de administrare), medicul șef M. B. Sluțki a fost decorat cu ordinele regale Sf. Stanislav, Sf. Anna și Sf. Vladimir, precum și două ordine ale României.

Arhitectura spitalului este ecletică, cu unele elemente de neoclasicism. Fațada principală are o compoziție simetrică, cu trei rezalite, situate în centru și simetrice pe ambele părți, finalizată cu frontoane triunghiulare. În una din ele se afla intrarea din stradă. Aici era localizat ambulatoriul, saloanele spitalicești și apartamentele medicilor. Fățuiala parterului se încheie cu borduri superioare orizontale.

Clădire cu destinație funcțională și data de construcție nespecificată (D).

Posibil, aici ere amplasată bucătăria, așa cum este astăzi. Arhitectură este în stil modern. Clădirea (G) era destinată nevoilor gospodărești și era amplasată în partea de

¹⁷ <https://bloknot-moldova.md/news/evreyskaya-bolnitsa-samoe-staroe-lechebnoe-uchrezh-1085048>

¹⁸ ANRM, F. 11, inv. 2, d. 91.

Participanții la pogromul evreiesc din Chișinău pe fundalul spitalului, 1903

nord. Deasupra se află o cameră pentru uscarea hainelor, ale cărei orificii de deschidere erau îngrădite cu gratii de lemn.

În perioada 1897–1898, au fost construite pavilioane, adăposturi pentru bătrâni și o clădire pentru pacienții cu boli infecțioase. În 1889–1890, a fost construită o clădire administrativă, o clădire pentru farmacie și laboratoare. În 1887–1901, a apărut un pavilion chirurgical cu două etaje. Arhitectura clădirii este proiectată în stil neoclastic.

În vremea pogromului de la Chișinău din 1903, spitalul condus de M. Sluțki a devenit centru de asistență pentru victime. Tot atunci, în 1903, Karl Schmidt a părăsit din proprie inițiativă postul de primar, profund tulburat de pogromul evreiesc din Chișinău, care i-a șocat pe toți oamenii cugetători ai Europei²⁰.

Conform cărții de adrese și informații a Chișinăului din 1916, spitalul evreiesc era situat pe strada Nikolaevskaia, 174, și lucrau acolo: medicul-șef M. B. Sluțki, medicii superiori: secția terapeutică – B. V. Hasilev; secția chirurgicală – L. O. Stratievski; medicii inferiori – A. A. Kogan, A. A. Gistfiner, D. M. Blank; managerul farmaciei B. N. Morgulis, președintele Consiliului Spitalului – negustorul Grigorii Moiseevici Kogan²¹.

Spitalul evreiesc era situat la capătul străzii Nikolaevskaia, apoi strada Frunze, 150 (azi – str. Columna). Deschis în 1945, spitalul a fost considerat unul dintre cele mai bune din oraș, în baza lui au funcționat 3 catedre ale institutului de medicină: chirurgie, medicină generală, otorinolaringologie. Aceste catedre au fost conduse inițial de profesori ai Institutului de Medicină din Leningrad, care s-au stabilit în Moldova și au făcut parte din componența acestui institut după război.

În anul 1983, în spital funcționau „10 secții medicale și de diagnosticare (inclusiv 2

terapeutice, 2 chirurgicale, otorinolaringologice, ginecologice) cu 350 de paturi, 3 polyclinici teritoriale (3, 7, 12), 34 de centre de sănătate²². În acea perioadă, în acest spital lucrau 154 de medici, dintre care 2 doctori în științe medicale și 17 doctoranzi, 2 Medici Emeriți ai RSSM și 16 Eminentți ai Ocrotirii Sănătății din URSS.²³

Spitalul Evreiesc (Clinic Municipal Nr. 4) este considerat, pe drept, unul dintre cele mai vechi spitale din Chișinău. De asemenea, trebuie remarcat faptul că, și în prezent, clădirile conservate ale spitalului evreiesc sunt monumente de arhitectură din secolul al XIX-lea.

BIBLIOGRAFIE

ANRM, F. 6, inv. 2, d. 358.

ANRM, F. 78, inv. 1, d. 7.

ANRM, F. 3, inv. 2, d. 937.

ANRM, F. 2, inv. 1, d. 7264.

ANRM, F. 11, inv. 2, d. 91.

Кишинев. Энциклопедия. Кишинев: Главная редакция Молдавской Советской энциклопедии, 1984. 573 с.

Хари И. Весь Кишинев. Адресная и справочная книга на 1916 г. Кишинев, Тип. Бессарабская жизнь, 1916.

<https://bloknot-moldova.md/news/evreyskaya-bolnitsa-samoe-staroe-lechebnoe-uchrezh-1085048>

Clădirea Spitalului Evreiesc (Clinic Municipal nr. 4) în trecut și în prezent